

Lars Wiks tragiska hädanfärd

Stalldrängarna Johan och Eric från Sävsta har den svårt skadade soldaten Lars Wik till närmaste boning, som var Högbergsstugan. Teckning: Harriet Ronach.

Soldaten n:o 228 Lars Wik från Gunviks rote i Vingåkers kompani fick en tragisk hädanfärd. Han mötte ingen ärorik död ute på slagfältet. Istället hittades han svårt skadad i Säfstaholmsparken i Vingåker en mörk oktoberkväll 1881. Fyndplatsen låg i farlig närhet av Vingåkers bryggeri, som tycks ha varit en av den tidens populära samlingspunkter. Där möttes drängarna från Sävsta och sjösänkingsarbetarna vid Vingåkersån, och då kunde det gå hett till. . .

Lars Wik kunde efter svåra strapatser ta sig hem till soldattorpet, där han en vecka senare under svåra plågor lämnade detta jordiska som en följd av svåra huvudskador.

KK-signaturen Haldo har under sommaren läst protokoll från gamla rättsfall, däribland om Lars Wiks mystiska död. Våra arkiv rymmer mycken dramatik och kan ge ögonblicksbilder ur många människooden. Dessutom ger de en god bild av hur människor levde och umgicks på 1800-talet.

Fallet Lars Wik är bara ett i mängden. Vi återger det idag, i moderniserad form, men med händelser, repliker och namn helt autentiska. Sidan 8.

Soldaten n:o 228 Lars Wik från Gunwiks rote i Wingåkers kompani mötte ingen ärorik död ute på slagfältet. Han stupade i Säfstaholmsparken i Wingåker en mörk oktoberkväll 1881, i farlig närhet av bryggeriet, som tycks ha varit en av den tidens samlingsplatser. Lars Wiks tragiska hädanfärd har för länge sedan fallit i glömska. En KK-medarbetare har läst gamla protokoll och återger här autentiskt hur det gick till när Lars Wik lämnade detta jordiska och den utredning som följde.

En efter en kallades drängarna från Säfstagodset till den myndige kronolänsmannen Wahlén, där de fick berätta allt de mindes från den händelserika kvällen.

**Soldat i Wingåkers kompani
stupade utanför bryggeriet!**

VAD HÄNDE LARS WIK?

Wingåkers Bryggeri

Det var livligt utanför Wingåkers Bryggeri den här fredagsaftonen. Söfstadrängarna var där och drack öl och pratade, liksom en och annan högljudd kanalarbetare. . .

Soldaten Lars Wik började långsamt komma till medvetande. Det första han kunde förnimma var högljudda röster. Han försökte minnas var han befann sig. Var han på möte på Malmahed, stod han på sin plats i ledet i Vingåkers kompani som soldaten n:o 228 Lars Wik från Gunwiks rote? Eller var han tillbaka vid sjösänkingsarbetet utefter Vingåkersån? Tankarna virvlade runt i hans huvud, som hela tiden värkte elakt. Lars slöt ögonen och försökte sova, men han vaknade när folk började slita i honom.

—Hjälp mig!

"Vad ligger du här för? Har du fått stryk", frågade en röst, som tillhörde stalldrängen Johan Andersson i Sävsta.

"Nej, men jag har slått mej så jag kan inte gå. Hjälp mej härifrån så ska ni få 50 öre", mumlade Wik till svar. "Jag vill till Kjesäter, för pigan där är jag morbror åt."

Men till Kjesäter var det för långt. Några karlar till hälften bar och till hälften släpade han omtöcknade soldaten till en stuga, som han inte kände igen. Vad hade hänt? Lars Wik visste inte. Det enda han var säker på var att huvudet värkte så att det när som helst hotade att sprängas mitt itu.

Snart kände Lars Wik den sköna stugvärmen och i skenet från en fotogenlampa kunde han utskilja ett par ansikten. Han var hos arbetaren Lars Jonsson, som med hustru Ingrid bodde i Högbergsstugan i Säfstaholmsparken. Wik kunde inte redogöra för vad som hänt. Han kände blodet sippra ner över ansiktet och huvudet fortsatte att värka. Snart sov han en orolig sömn, medan Lars Jonsson med hustrun diskuterade vad som kunde ha hänt.

Att främlingen var ordentligt överlastad av brännvin och öl var ju tydligt. Kanske var det bara därför han hade så svårt att hålla sig upprätt och även i sömnen fick svåra uppkastningar. Eller hade han varit i slagsmål och fått stryk?

Irrade omkring

Nästa morgon var det lördag. Lars och Ingrid skulle iväg tidigt och ville stänga sin kammare. Wik måste ge sig iväg. Han var fortfarande omtöcknad och orkade bara utanför knuten, där han måste lägga sig. Det var i slutet på oktober och kallt på marken. Kylan körde tröttheten ur kroppen på Lars Wik, som kände att han måste upp och röra på sig. Mest av allt längtade han hem till den lilla stugan i Gunwik.

Han vaclade genom Säfstaholmsparken, såg bryggeriet, men nu lockades han inte av en buteljöl. Den enda tanken han hade vara att komma hem. Hela förmiddagen irrade han omkring. Slutligen kom han till banmästare Carl Jonssons hus. Wik klagade över svårt illamående, vill lägga sig en stund och bad sedan Jonsson att hjälpa honom till stationen. Vid femtiden tog Jonsson sin dressin och körde Wik till stationsplanen. Banmästaren såg hur blod hade flutit ur Wiks högra öra.

Så dog han

Mitt för hotellet mötte Lars Wik Olof Jonsson från Hacksta, som såg att det var illa ställt med Wik.

"Har du legat och förkyllt dig", frågade han.

"Det vet jag ej, men jag har så ont i huvudet", mumlade Wik till svar.

Slutligen kom snälltåget och Wik följde med. I Baggetorp klev han av och i ömkligt tillstånd gick han den en kvarts mil långa vägen till sitt hem.

Swindel, matthet och svår huvudvärk gjorde att Lars Wik de närmaste dagarna inte var vid full sans. Doktor Öhrman tillkallades men kunde ej göra mycket för att lindra smärtorna. Sex dagar senare fick soldaten Lars Wik under yrsel och svåra plågor sluta sin jordevandring i en ålder av 49 år. Vad som egentligen hänt honom i Säfstaholmsparken en mörk höstkväll kunde han aldrig berätta. Den hemligheten tog han med sig i graven. Men hans fränfälle skulle komma att diskuteras länge i bygden och ge upphov både till envisa rykten och grundliga polisutredningar.

Det började snart surra ett rykte i Vingåkersbygden, att Sävstadrängarna varit i slagsmål med kanalarbetarna och att en av "vattenrallarna fått en smäll i skallen så hård att han senare därav ljutit döden".

Ladugårdspigan Johana Ersson i Sävsta hade sagt det till änkan Brita Persdotter i Grindstugan, att Albert i Damsdäl skulle ha slagit en kanalarbetare så att denne stupat i backen. Änkan Brita var inte sen att föra saken vidare, och snart var den känd av många. Ryktet nådde kronolänsmannen C. M. Wahlin i Sköldnäs, och på måndagen efter Wiks tragiska fränfälle kallade Wahlin och fjärdingsman Wink i Hacksta ett antal personer till förhör på Vingåkers polisstation för att söka utröna vad som egentligen förekommit den ödesdigra fredagsaftonen i Säfstaholmsparken i skydd av mörkret.

Förhör

Genom förhör med bryggaren F. U. Ericsson kunde utrönas att Lars Wik nämnda afton varit vid bryggeriet, tydligt överlastad av starka drycker. Det var i Vingåker rätt bekant att bryggare Ericsson illa tådde soldater, som många gånger i överlastat tillstånd uppträtt bråkigt vid bryggeriet. Senast i augusti 1881, när de var sammandragna i Vingåker för målskjutning, hade Ericsson haft anledning att reta sig på deras uppträdande.

"Det är skada att prygelstraffet tagits bort", yttrade bryggaren och menade att åtskilliga soldater gjort sig förtjänta av sådan bestraffning. En soldat, som sades varit Wik, skulle ha fått smörj och inte så många åskådare varit tillstädes, skulle bryggaren också ha sagt.

Detta yttrande skulle dock inte tydas så att Ericsson verkligen utövat något våld mot Wik, försäkrade han bestämt inför länsman Wahlin.

Oroligt

Stalldrängen Johan Andersson från Sävsta kunde upplysa om att han tillsammans med drängkamraten Eric Jonsson denna fredagskväll haft ärendet till bryggeriet, där de båda drängarna blivit bjudna på var sin halv butelj

öl. Det var mycket folk samlade vid bryggeriet, både drängar och kanalarbetare, och en aning oroligt hade det varit.

Kanalarbetaren Gottfrid Folker från Värmbol hade, ordentligt berusad, beskyllt drängarna för att ha stulit hans klocka och stövlar, en beskyllning som retade Albert i Damsdal så att denne slutligen slog till Folker, som genast föll omkull. Han reste sig genast, men något mer bråk förekom inte.

Blodig

När Johan och Eric en stund senare i mörkret begav sig från bryggeriet, var de nära att snava över en människa, som låg utsträckt på gångstigen i parken. Det var Lars Wik. Denne bad om hjälp hem, men de båda drängarna kunde bara släpa honom till närmaste hus, som var Högbergsstugan. De såg att Wik var blodig i ansiktet, men kläderna var hela och det såg inte ut som om han varit i slagsmål.

Länsman Wahlin lät även Eric Jonsson beskriva händelsen, och det han upplevt stämde väl in på kamraten Johans berättelse. Eric tyckte sig dock även ha sett att Wik hade sand i näsan.

Länsmannen kallade sedan på ladugårdspigan Johanna från Sävsta, och hon kunde bara säga vad hon hade hört av andra, alltså att Albert i Damsdal hade slagit en kanalarbetare. Om det var Folker, Wik eller någon annan visste hon inte.

Berusad

Trots stora ansträngningar var det svårt för kronolänsmannen att få en klar bild över vad som egentligen hänt. Snickaren Carl Fredrik Pettersson i Sandmostugan hade varit sysselsatt på ett bygge mitt emot bryggeriet den aktuella kvällen. Han hade sett mycket folk men inget slagsmål, och för övrigt var han en aning berusad, så han visste inte så noga.

Bryggeriarbetare G. A. Kindberg från Vadstorp var anställd hos Ericsson. Han hade inte sett något slagsmål, men väl att Wik redan på eftermiddagen varit överlastad och blivit avvisad från bryggeriet när han ville köpa öl. På kvällen hade han inte syntts till där.

Ölfest

Det framkom vid de fortsatta förhören att ett helt gäng drängar och hemmasöner från Sävstatorpen festat om vid bryggeriet. De hade köpt en del öl och sedan gått över till snickare Pettersson i det nybyggda huset för att förtära dryckerna. Med var stalldrängarna Johan och Eric från Sävsta, Albert Ersson i Damsdal, Olof Olsson i Hinge, kanalarbetarna Folker och Mothander och kanske ändå fler. Johan Carlsson i Bogården skulle också med, men han var så full så han blev liggande vid bryggeriknuten medan de andra fortsatte. Albert och Olof kunde en halvtimme senare hjälpa den stackars Johan hem. Alfred Kindberg berättade senare att han sett Johan ta fram en näsduk och att han då hade haft en sten i fickan.

Raglade

Några nya uppgifter om soldaten Wik framkom inte vid dessa förhör. Där emot kunde Olof Jonsson i Hacksta berätta, att han och urmakare Moberg på fredagskvällen vid sextiden mött Wik utanför hotellet, då han något raglande o. tydligen i överlastat tillstånd sökte efter några kamrater. Jonsson såg att Wik hade hatten långt bak på huvudet, liksom den hastigt blivit påtagen, och att han sedan dragit ner hatten över pannan och hållit handen vid högra tinningen eller örat.

Målare Carl Lindroth och hustrun Ingrid berättade att de nämnda fredagskväll fått besök av stalldrängen Johan, som ville låna en lykta. De hade ingen utan hänvisade till handlaren Per Jacobsson, vars dräng Eric Larsson kunde bekräfta att Johan lånat en lykta. Denne skulle i mörkret söka efter en mössa, som snickaren från Sandmostugan hade tappat i parken i närheten av Högbergsstugan.

Tre flyttade

Fredrik Widmark från Munktorp var också anställd hos handlare Jakobsson och när han en stund senare i mörkret begav sig hemåt, hörde han högljudda röster men inget som tydde på slagsmål. Drängarna Axel Johan Sandström i Västtorp och Carl Törnqvist i Lövsåker hörde också till dem som var i samhället denna fredagskväll, men förhören med dem gav inget som kunde skingra mystiken.

Kort efter dramat flyttade tre av drängarna, Olof Olsson, Törnqvist och Erik Ersson, till Nora och tog plats i gruvan där, vilket också på sitt sätt bidrog till ryktesspridningen. De förhördes den 14 november av länsmannen i Nora men hade inga nya uppgifter att lämna.

Av vikt för fallets bedömning blev det vittnesmål som nattvaktaren Anders Larsson i Högbergsstugan kunde lämna. I mörkningen hade han sett hur en karl kom in i förstugan, mumlande vände om ut och kort därefter huvudstupa föll ner i sandgropen utanför. I gropens botten fanns det gott om kullerstenar. Karlen hade omedelbart efter fallet rest sig upp och försvunnit i riktning mot stationsplanen. Det förmodades att det kunde varit Wik, som sedan vid stationen sammanträffade med Jonsson och Moberg.

25 vittnen

Kronolänsman Wahlin skrev noga ned vad de sammanlagt 25 vittnena berättade och översände sedan fallet till Konungens Befallningshavande Lagerbjelke i Nyköping, som förordnade om rättsmedicinsk besiktning. Den utfördes av provinsialläkare Öhrman, som tillsammans med barnmorskan Augusta Lindberg varit den som skött om Wik de sista dagarna före dödsfallet. Öhrman fann att Wik avlidit av hjärnhinneinflammation, orsakad genom att högra tinning- och hjässbenet krossats av yttre våld.

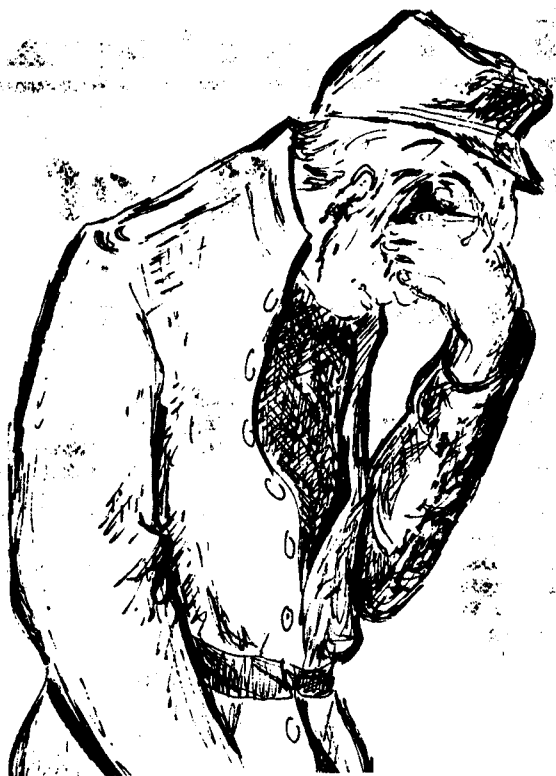
Genom att lägga samman uppgifter från olika vittnesmål, främst av nattvaktare Anders Larsson, drängarna Johan Andersson och Eric Jonsson, Olof Jonsson i Hacksta och urmakare Moberg i Åsen, fann länsmannen det troligast att Wik i överlastat tillstånd fallit i sandgropen vid Högbergsstugan och därvid erhållit de skador som blev orsaken till hans död.

Vad hände?

Längre än sågickdet inte att komma. Fallet diskuterades länge i Vingåker men föll till slut i glömska, och ingen kommer väl någonsin med säkerhet att kunna säga vad som hände soldaten 229 Lars Wik från Gunwiks rote i Sävstaholmsparken en mörk oktoberkväll 1881.

Text: Haldo

Teckningar: Harriet Ronach

—Jag har så ont i huvudet, mumlade Lars Wik och gick på vingliga ben vidare mot stationen.

—Hjälp mej härifrån så ska ni få 50 öre, mumlade den omtöcknade soldaten Wik, när Johan och Eric hittade honom på stigen i Sävstaholmsparken.